

БОГОСЛОВЉЕ

ОРГАН ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ
ФАКУЛТЕТА

ГОДИНА II

СВЕЗАК 4

Лозанска Конференција.

Почетком августа ове године састала се је у Лозани и три је недеље радила Светска Конференција за разматрање питања која се тичу Вере и Црквеног Уређења, или, како се краће зове, Светска Конференција за Веру и Уређење (Faith and Order). Овде ће бити приказан у главним цртама постанак и рад те Конференције, која је поставила себи тешку задаћу да нађе пут за уједињење хришћанских Цркава.

Године 1910. Општи Сабор Протестантске Епископалне Цркве у Савезним Државама Америчким донео је одлуку, која гласи: »С обзиром на то што међу хришћанима у данашње време све више расте жеља да се испуни молитва Господа нашега да сви његови ученици буду једно, да свет верује да га је Бог послао (Јов. 17 20 21), решава се да се образује Мешовита Комисија, која ће припремити Конференцију за разматрање питања која се тичу Вере и Црквеног Уређења, и да се замоле све хришћанске заједнице у читавом свету, које исповедају Господа нашега Исуса Христа као Бога и Спаситеља, да се удруже снама у припреми и руковођењу такве Конференције...« Мешовита Комисија је заиста и образована, и то од 7 епископа, 7 презвитера и 7 световних представника англиканске, или, како се тамо званично зове, Протестантске Епископалне Цркве у Америци.

Вредно је споменути да је још пре Сабора, који је донео ову одлуку, у Единбургу у Шкотској одржана Светска Мисионарска Конференција, на којој беху представници протестантизма и англиканства, док Православна и Римокатоличка Црква не беху заступљене. Та се је Конференција састала под условом да се неће говорити о питањима вере и црквеног уређења, него да ће на дневном реду бити једино практички проблеми унапређења мисионарства. Али се поред свега тога на Конференцији чуше одлучни гласови да решење проблема успешнога

мисионарства лежи у решењу проблема верскога јединства, да по речима самога Исуса Христа вера у његово божанско посланство зависи од апсолутнога јединства његових ученика. Тако је мисионарска Конференција посредно набацила мисао о потреби рада на уједињењу Црква, која је на другој страни прихваћена.

Два су главна мотива у покрету за уједињење: једно је жеља за остварењем молитве Спаситељеве да сви његови ученици буду једно; друго је пак неопходна потреба верскога јединства за успешан мисионарски рад у нехришћанском свету. Но било је и других, па и чисто практичних повода овоме покрету, као напр. рачунање да су материјална средства, која стоје на расположењу хришћанству за успешну акцију, ограничена тиме што се место једне опште хришћанске организације морају издржавати организације многих засебитих Црква.

Мешовита Комисија је убрзо отпочела свој рад. Изабран је Одбор за израду плана, који се доцније претворио у Извршни Одбор, и отпочеше саветовања како Комисије тако и Одбора, на која биваху позивани и угледни гости, да се чује и њихово мишљење. Потражен је додир с представницима других Црква, а пре свега са сличним Комисијама, које скоро у исто то време образоваше Национални Савет Конгрегационалних Црква и Сабор Ученика Христових. Велика се важност полагала на сарадњу Црква Англиканске Заједнице изван Америке, а специјално матере Цркве Енглеске. Стога је 1912. године послана специјална депутација у Енглеску, Скотску и Ирску, где су вођени успешни разговори. Многе су Цркве подстакнуте да се заинтересују за ствар, те образоваше сличне Комисије или Комитете. Године 1913. с успехом је покушано да се одржи информативна конференција од свију таквих Комисија у Америци. На том је састанку постављено нарочито Веће за даљи рад на сазиву Светске Конференције и решено је да се пошаље нарочита депутација неангликанским Црквама у Великој Британији и Ирској, што је ускоро и извршено. Делегација се вратила врло задовољна резултатима које је постигла. Ступило се је у додир с најугледнијим представницима Православне и Римокатоличке Цркве. Сви (у име Папе његов државни секретар) изјавише своје велико интересовање за намеравано предузеће. Године 1914. требало је да једна депутација посети источне Цркве и Рим, и да их позове на Претходну Светску

Конференцију, али ју је у томе омео европски рат. Но 1916. године одржана је у Њујорку велика Конференција свију чланова свих дотле образованих Комисија у Северној Америци.

Чим се свршио рат, упутила се у Европу делегација, која се спрема на то још 1914. Делегација није могла посетити Немачку и Русију због унутрашњих неприлика у тим земљама. Источне Цркве, које примише делегацију, одговорише повољно, а некоје (цариградска, јелинска, српска) одмах обећаше да ће послати своје представнике на Конференцију, која се припремаше. Делегација беше посетила и Папу, који ју је врло љубазно примио, али је на позив да и Римокатоличка Црква учествује на Конференцији дао потпуно негативан одговор. Званично саопштење из Ватикана о том одговору гласило је овако : »Свети Отац, захваливши им за посету, указао је на то да он као наследник св. Петра и намесник Христов нема веће жеље него да буде једно стадо и један пастир. Његова Светост рече још да је сваком врло добро познато учење и пракса Римокатоличке Цркве о јединству видљиве Цркве Христове и зато Католичка Црква неће имати могућности да узме учешћа на таком Конгресу као што је онај који се спрема. Али Његова Светост ни у ком случају не жели да одбије тај Конгрес за оне који нису у унији с Петровом Столицом, него напротив озбиљно жели и моли се да они који узму учешћа у Конгресу, уколико се он оствари, милошћу Божјом познају светлост и поново се сједине с видљивом Главом Цркве, која ће их примити отворених руку«. Римска је Црква све до данас остала код таког схватања и не учествује ни у покрету за уједињење црквено ни у другим сличним акцијама.

После десетогодишње свестране припреме путем оснивања Комисија, дискутовањем, издавањем многобројних брошура, писмима и посетама, августа месеца 1920. године састала се је у Женеви Претходна Светска Конференција за Веру и Уређење. Конференција беше сјајно посећена : на њој беше заступљено 78 Цркава од 40 народа, свега око 150 чланова. Председавао је англиканац Ч. Брент, њујорчки епископ, а вредни секретар беше Роберт Гардинер. Атмосфера беше пуна срдчности. На првом месту се расправљало о Цркви и суштини црквенога јединства, којом је приликом прочитан манифест 240 англиканских епископа са њихове, нешто раније одржане Ламбетске Конференције (Ламбет је дворач Архиепископа Кентерберијског у Лон-

дону). Англиканци стављаху четири услова за црквено јединство : признање Светога Писма, Апостолскога и Никејо-цариградскога Символа Вере, две Свете Тајне (Крштење и Јевхаристија) и свештенослужитељства, које би прихватила читава Црква. На другом месту се дискутовало о положају Библије и општега Символа Вере у уједињеној Цркви. Приликом дискусија могаху се чути врло различита мишљења, али никада не долажаше до праве полемике, још мање до јучног расправљања. Понављано је да је почетак уједињења у јасном наглашавању како онога у чему се сви слажу тако и учења у којима се разликују, сви остају лојални истини како је сами виде, а поштују уверења оних који се разликују од њих. Уједињење се замишља као јединство (unity), али не као једнообразност (uniformity).

Ради настављања почетога дела Конференција је изабрала Одбор за Даљи Рад (Continuation committee), у који је ушао и представник српске Цркве (писац ових редака), а за спремање материјала за будућу Конференцију изабран је Одбор за Предмете (Subjects Committee).

Пуних шест година су та два Одбора усрдно радила спремајући терен за прву Светску Конференцију. Осим организаторског рада велика пажња беше поклоњена спремању богословског материјала за будућу Конференцију. Као главне теме за расправљање предвиђаху се питања која се тичу суштине Цркве, општега исповедања вере, признања свештеног чина и светих тајана у Цркви. Та питања се дискутоваху у комисијама различитих Цркава и резултати се достављаху Одбору за Предмете, који их сређиваше и припремаше нацрте за резолуције о појединим тачкама. Прошле године у седници Одбора за Даљи Рад, одржаној у Берну, учињене су последње припреме за сазив Светске Конференције за Веру и Уређење, с тим да буде у Лозани од 3. до 21. августа ове године.

На неколико дана пре саме Конференције поново се састао Одбор за Даљи Рад. На том састанку је утврђен нацрт Пословника за Конференцију. Једна од најглавнијих одредаба тога Пословника тицала се начина донашања одлука на Конференцији о расправним предметима. У нацрту беше речено о томе : »Ни за једну констатацију неће бити објављено да ју је усвојила Конференција, ако није примљена једногласно или *permine contradicente*. У случају да се не прими на тај начин Конференција ће одредити какви даљи кораци да се предузму

у том предмету и да ли уопште да се предузму». Та је одредба доцније на Конференцији изазвала дискусију, јер даваше повода стрепњи да њен последњи став (предузимање даљих корака) може начинити илузорним став који за одлуке проглашује само оно што је једногласно или без противречја примљено. Стога је на Конференцији та одредба усвојена у овом облику: »У сваком предлогу за одлуку имају бити јасно обележене све разлике које остану исто као и оно у чему је постигнут споразум. Ни за једну констатацију неће бити проглашено да ју је Конференција примила, ако није примљена једногласно или *nemine contradicente*

Конференција је свечано отворена 3. августа. Преко 400 делегата представљаху многобројне црквене заједнице. Састав Конференције беше интересан не само по томе што беху заступљене разне вероисповести, него и по расама и по друштвеном положају чланова Конференције. Тако поред европејаца могаху се видети црни индијанци, некоји шта више у чину англиканских епископа, Кивез и Јапанац и Сирац (семит). Поред архиепископа и епископа и професора богословских факултета виђаху се и световњаци с највиших места у великим европским државама. Од Православних Цркава беху 23 изасланика. Руска Црква не беше званично представљена, али по позиву дођоше из Париза впреосв. Митрополит Јевлогије и прота С. Булгаков.

За председника је поново изабран епископ њујорчки Брент који још од Привремене Конференције уживаше опште симпатије. Његов заменик беше конгрегационалиста Гарви. На велику жалост читаве Конференције заслужни секретар Конференције у Женеви Роберт Гардинер, који беше душа читавога покрета, није дочекао лозанску Конференцију: умро је пре неку годину. На његово је место дошао млађи човек, Раф Браун.

Конференција је имала спремљен програм за начин рада. Први дан, после свечаног отварања у лозанској катедрали, у преподневној седници, — седнице су биле у свечаној сали лозанског универзитета — држаху говоре четворица говорника, сваки по четврт часа, на тему: позив к јединству. На поподневној седници су посвршавани административни послови (избор часништва, преглед Пословника, извештај Одбора за Предмете). Преподневне и поподневне седнице идућих трију дана беху испуњене унапред спремљеним говорима позватих говорника. Сваки од тих трију дана имађаше по једну тему (дакле за сваки

предмет две седнице), и то тако да пре подне двојица говораху на тему тога дана сваки по пола часа, а четворица сваки по 15 минута, док после подне долажаху један или двојица званичних говорника, сваки ограничен на 10 минута времена, после чега на исту тему могаше говорити сваки члан, који би то захтело, пошто би се претходно прописно пријавио. Будући да су се многи пријављивали, а време за говор беше кратко (10 минута, рачунајући ту и време за превођење тога говора на два језика, јер званични језици беху : енглески, немачки и француски), доцније се одустало од тих слободних говора, тим пре што се дискусија много боље могла водити у секцијама. Ово су три теме које беху на дневном реду првих трију дана ; јеванђеље као објава Цркве свету ; суштина Цркве, и опште исповедање вере (символ вере) у Цркви. Кад се навршише три дана званичних говора на те теме у пленарним седницама, чланови Конференције поделише се у три секције : за сваки предмет по једну. Сваки је члан сам себи изабрао секцију, у којој ће радити. Секције су се обично делиле још у подсекције, у којима је, с обзиром на мањи број чланова, било лакше радити, али је сваки осећао и већу одговорност. Свака је секција имала свој Редакциони Одбор (Drafting Committee) у коме су се формулисали предлози за пленарну седницу Конференције на основу материјала добивенога из подсекција и упустава из секција. Редакциони Одбори беху права радионица Конференције. Ту су се тражиле формуле за поједине предмете (шта је Црква ? треба ли Цркви заједничко исповедање вере ? итд.) ; ту се дискутоваше о свакој реченици, сваком изразу у дефиницији, изјављиваше се могућност или н могућност пристанка на извесну формулу ; угљављиваше се у чему се сви слажу, а у чему се разилазе. Све се то радило и у секцијама и у подсекцијама, али је њихово време било ограниченије, док су Редакциони Одбори радили често пута до дубоко у ноћ. За сав тај посао беху одређена три радна дана, а у четврти све три секције поднесоше пленарној седници Конференције своје извештаје, односно предлоге, које Конференција онда узимаше у разматрање и за подлогу својих одлука. То беше први период рада Конференције. Исти је такав начин рада био и у другом периоду, само што су на дневном реду били други предмети, и то : питање црквеног свештенослужитељства (тако преводимо енглеско *ministry*, коју реч употребљавају и Французи, док Немци веле : *das Amt*

der Kirche или das kirchliche Amt), Светих Тајана и питање односа јединства хришћанског према Црквама које постоје.

Међу говорницима, који беху унапред позвани до спреме говоре, беше много чувених имена, као нпр. проф. А. Дајсман из Берлина; бивши оксфордски Епископ Ч. Гор; uppsalski Архиепископ Н. Седерблом; бомбејски англикански Епископ Е. Џ. Памер, и др. Од православних одржаше говоре: впр. Митрополит Тијатирски Герман, Егзарх Васељенске Патријаршије за Западно Европу: впр. Митрополит Атински Хрисостом, (говор му је прочитан, јер Митрополит није могао лично доћи); професор и прота Др. С. Цанков из Софије; проф. Н. Глубоковски из Софије; професор и прота Др. С. Булгаков из Париза; професор Н. Арсенјев из Кенигсберга. Преосв. Епископ Охридски Николај, који је позван да одржи говор о Светим Тајнама, такођер спречен да дође, послао је написан говор, који је прочитан на Конференцији. Умољен је за говор и писац ових редака, али се није могао одазвати позиву, јер је у то време био одвећ заузет мисијом у Чехословачкој, а и позив, који је ишао заобилазним путем, доцкан је стигао.

Говори су, као увек у таким приликама, у главном били репрезентативног карактера, с мање или више било проферскога било проповедничкога елемента. Но праћени су пажљиво и беху интересантни.

Главни посао Конференције беше да утврди у чему се Цркве слажу, а у чему се разликују. Тај посао, као што је речено, спремаху секције.

Секција, која је расправљала о јеванђељу као проповеди или објави Цркве, изишла је пред Конференцију с овим резултатима.

Црква објављује и увек ће објављивати свето јеванђеље Исуса Христа, а то је блага вест о вечном искупљењу, које је дар Божји грешном човеку у Исусу Христу. Свет је био спремљен за његов долазак, и у пуноћи времена Реч постаде тело у Исусу Христу, Сину Божјем и Сину Човечјем, пуно благодати и истине. Читавим својим животом и делима, позивом на покајање, проповећу Суда и Царства Божјега, страдањем, ускрсом и вазнесењем, Христос је донео опроштај грехова и открио пуноћу Божју и његове љубави. Позивом на ту љубав он нас подстиче на самопожртвовање и да се посветимо његовој служби и служби свету, за искупљење које га је дошао. Исус Христос је центар

и апостолске проповеди и онога што Црква објављује свету. Јеванђеље је више него теолошка доктрина, више него програм за социјално побољшање: оно је поклон Божји грешном човечанству, победа над грехом и смрћу, откривење вечнога живота у Христу. Оно је пророчки позив за обраћање к Богу, радосна вест о оправдању оних који верују у Христа, утеха слабим и оптерећенима, ослобођење заробљенима, мир и радост срцима, највиша мета аспирацијама омладине, поуздан извор снаге за социјалан препорођај; оно казује једини пут којим човечанство може избећи класну и расну мржњу што сада пустоши друштво. Оно је благодатан позив нехришћанском свету, жедном искупљења, да уђе у радост живог Господа. Оно је једини и апсолутни пут к спасењу.

У секцији, која је имала да разради овај предмет, није било размимоплажења, сви се слагаху у томе да Црква објављује јеванђеље Христово, благу вест о спасу човеку. Нико није сумњао да је то једна од првих сврха Цркве Христове. Зато може изгледати чудно да је то питање долазило уопште на дневни ред. Али треба имати у виду да многи протестанти у проповеди јеванђеља Христова виде скоро сву суштину Цркве, јер Цркву могу замислити и без Тајана и без свештенства и без символа вере, по никако без Речи, без проповеди. Зато се факт да Црква објављује јеванђеље морао нарочито подвући, а то је било тим лакше што нико није ни порицао тога.

Много је теже било сложити се у питању суштине Цркве. Шта је Црква? Како у секцији за овај предмет и у њеним под-секцијама тако и у њеном Редакционом Одбору, у коме је био члан и учествовао у живој дискусији и писац овога извештаја, покушало се на много начина да се дође до споразума; али се то није могло постићи, него су се морале обележити и разлике у схватању. Показала се сложеност у томе да је Црква божанска а не људска установа; да је заједница оних који верују (али ту је већ било спорно: да ли уопште који верују или само који правилно верују?) у Христа, тело Христово; храм Божји, сазидан на темељу апостола и пророка, коме је угаони камен сам Исус Христос. Сви се сложише и у томе да по Божјем Промислу Христос, кроз Духа светог, путем Цркве мири људе с Богом кроз веру, освећује их средствима благодати, сједињује их у љубави, да му буду сведоци и сарадници у проширењу његове владе на земљи док не дође његово царство. Нашло се,

с обзиром на то што је само један Христос и један Дух свети, који руководи к истини, да и само једна Црква може бити, света саборна и апостолска, видљива и невидљива. Али су дуге дискусије вођене о невидљивој Цркви. Док по православном учењу Цркви Христовој на земљи припадају само они који се једним Духом у једно тело крстише, тако да је Црква на земљи видљива установа и зна се ко су јој чланови, дотле некоји протестанти уче да поред видљиве на земљи постоји и невидљива Црква, чланови које, побожни људи, само су Богу познати, и биће спасени све ако и не припадају видљивој Цркви. Сагласност се у овом предмету није могла постићи. У погледу онога што је најкарактеристичније за Цркву дошло се до споразума у томе да Црква има Реч Божју у Светом Писму (али се није постигла сагласност у томе да је она и чуварица светога Предања); да она исповеда и проповеда веру у Бога и оваплоћенога Христа; чува Свете Тајне и има свештенослужитељство за пастирску службу, проповед и вршење Светих Тајана; да има заједницу у богослужењу, молитви и свима средствима благодати, у светости живота и служби ближњима. Док су сви сложни у том да Црква треба да буде једна, мишљења се разликују у погледу узрока деобе једне Цркве Христове.

Интересантни су резултати до којих је дошла секција, која је расправљала питање о општем символу вере у уједињеној Цркви. У њеном предлогу за одлуку вели се: »Ми смо уједињени у хришћанској вери, коју садржи Свето Писмо, и која је засведочена и сачувана у васељенском символу названом »никејски« (мисли се на никејско-цариградски) и у Апостолском Вјерују, која се вера непрестано утврђује духовним искуством следбеника Господа нашега Исуса Христа«. Разуме се да је с православне стране учињена изјава да Православна Црква прима никејско-цариградски символ само без *filioque* а да Апостолски није у њеној богослужбеној употреби. Но у исти мах док се констатовало да су сви уједињени у вери, која је сачувана у никејском символу, (уосталом с додатом констатацијом да Дух свети може помоћи Цркви да веру, садржану у том символу, допуни новооткривеним истинама према потребама будућих векова), нашло се да поједине Цркве могу и даље употребљавати и своја нарочита исповедања, која се међутим, као што је познато, у многим чему веома разликују.

У секцији, пред којом беше питање свештенослужитељства, по самој природи ствари, беше више тачака у којима се није дошло до једног схватања него оних у којима је постигнут споразум. Дошло се до сагласности у томе да је свештенослужитељство дар Божји Цркви кроз Исуса Христа и да је оно од битнога значаја за постојање и благостање Цркве. Христос и Дух свети стално дају власт (authorise) свештенослужитељству и чине је ефикасном. Сврха је свештенослужитељства да преда људима спасоносне дарове Христове, који освећују, путем пастирске службе проповеди јеванђеља и вршења Светих Тајана, које вером гребу да постану делотворне. Свештенослужитељству је поверена дисциплина и управа у Цркви, како над читавом тако и у појединим деловима. Људима, који имају дар за дело свештенослужитељства, позванима Духом светим и примљенима од Цркве, поверава се служба чином посвећења (ординације) уз молитву и полагање руку. Констатовано је даље да су у току времена поводом деобе хришћанства никли различити облици свештенослужитељства према различитим приликама и схватањима, и да је Дух свети различите црквене заједнице изобиљно употребио у свом делу просвећења света, обраћања грешника и усавршења светаца. Али разлике у погледу власти и функција различитих облика свештенослужитељства дадоше повода многим сумњама, питањима и неспоразумима. Први корак да се те тешкоће савладају лежи у искреном признању да оне постоје и у јасној дефиницији њихове суштине. Зато секција у нарочитом додатку к своме извештају казује те разлике, које су међутим велика сметња за интеркомунију (т.ј. могућност да чланови једне Цркве учествују у Тајнама друге). Постављено је питање не би ли могли, с обзиром на значај који епископат, презвитерски савети, скуп верних имађаху у старој Цркви; даље, с погледом на факт да су у великим заједницама хришћанским кроз векове били примљени и још се и сада држе епископални, презвитеријански и конгрегационални системи црквене управе, и на факт да многи тим системима приписују битни значај за добра поредак у Цркви, сви ти елементи под извесним условима наћи подесно место у уједињеној Цркви, те да свака заједница допринесе заједничкој Цркви нешто од свога. У случају да се тако нешто прими, приетанак на какавгод облик посвећења (ординације) за свештенослужитеља не би се имао тумачити као да значи примање наро-

чите теорије о пореклу, карактеру или функцији ма којег звања у Цркви, или као да садржи какавгод противан суд о вредности ординације у Црквама које верују да су сачувале правоваљане и апостолске чинове под другим облицима ординације, итд. Даље је признато да је, с обзиром на то што Дух свети даје дарове сваком који верује, и што сваки има непосредан приступ к Богу кроз Исуса Христа, а специјални дарови светог Духа (учење, проповедање и тд.) опште су благо како Цркве тако и појединаца, потребно да Црква изобилније употреби те дарове. Изражено је још уверење да се не само појединци него и Цркве и поред постојећих разлика могу ујединити у активној братској служби и препоручено је да се предузму кораци да већ постојеће јединство у служби дође до што јачег израза.

У нарочитој примедби учињене су изјаве о разним схватањима свештенослужитељства. Овде ће се навести само како су своје схватање формулисали православни представници:

»Православна Црква, сматрајући да је свештенослужитељство установио у Цркви сам Христос, и да је оно тело, које је специјалном милошћу орган, кроз који Црква пружа своја средства благодати као што су Свете Тајне, и верујући да свештенослужитељство у свом троструком облику епископа, презвитера и ђакона може бити основано само на непрекидном апостолском прејемству, жали што се у погледу свештенослужитељства никако не може сложити с некојим Црквама, представљеним на овој Конференцији, али се моли Богу да он светим Духом поведе к јединству шта више и у овој тешкој ствари где се разилазимо«.

Секција, која се забавила питањем Светих Тајана, нагласила је пре свега да се неће упуштати у детаље, али да се и поред постојећих разлика у схватању и интерпретацији може констатовати извесно приближавање као и напредовање смисла за цењење Светих Тајана. Свете Тајне имају нарочити значај за заједнички живот црквени. Констатована је сагласност да су Свете Тајне божанска установа; да имају спољашњи знак и унутрашњу благодат; да су оруђе благодати којим Господ невидљиво дејствује у нама. Али се развила дискусија, нарочито у секцијском Редакционом Одбору (у коме је учествовао и писац овога чланка), о питању да ли је Господ у дељењу своје благодати ограничен само на Свете Тајне. Није се постигао споразум

у погледу броја Светих Тајана, јер су православни инсистирали на броју седам. Други признаваху само две Тајне, Крштење и Причешће, те се зато и зауставило само на разматрању тих двеју. Речено је да у Крштењу, које се врши у име Оца и Сина и светога Духа ради отпуштања грехова, бивамо крштени једним духом у једно тело. За Свето Причешће је речено да је у њему присутан Господ да имамо заједницу с Богом нашим Оцем у Исусу Христу његову Сину, који је једини наш хлеб, дан за живот свету, и да смо у заједници са свима другима који су с њим уједињени. Исказана је сагласност у томе да је Тајна Причешћа најсвештенији акт богослужења црквеног, на коме се спомиње и објављује смрт Господња, која искупљава, и да је она жртва хвале и благодарности и акт свечаног самоприношења. Али се морало констатовати да се схватања разликују у погледу начина присутности Господње, Причешћа као жртве, односа елемената к благодати коју спроводе и односа између свештенослужитеља ове Тајне и ваљаности обреда. Казано је још да под извесним условима духовна вредност Светих Тајана може бити остварена Божјом благодаћу и тамо где нема спољашњих знакова.

Предмет који је последњи био на дневном реду беше питање односа садашњих Цркава к јединству хришћанства. То јединство — речено је — може да се остварује у практичном раду, и тиме се бави штокхолмска Конференција. Лозанска тежи к уједињењу у вери и црквеном уређењу. Свака хришћанска Црква има своју сопствену харизму и своју историјску традицију, стога треба свака да допринесе свој прилог целини, а мора се узети у обзир и опште историјско предање хришћанско. У првобитној Цркви беше једно тело, али различитост у изражају учења и у пракси. У уједињеној Цркви мора бити: 1. Заједничка вера, заједничка проповед свету. 2. Крштење као обред утеловљења у Цркву. 3. Свето Причешће као израз корпоративног живота Цркве и као видни акт корпоративне службе. 4. Свештенослужитељство примљено у читавој Цркви 5. Слобода у тумачењу сакраменталне благодати и свештенослужитељских чинова и власти. Има различитих погледа о границама те слободе. Атински професор Баланос је овде изјавио »Грчка Црква, која Свето Предање Црквено сматра поред Светога Писма за норму вере, не може признати слободу у погледу тумачења сакраменталне благодати, свештенослужитељских чи-

нова и власти». 6. Напоследку у уједињеној Цркви се мора оставити могућност за упражњење пророчких дарова. Даље се препоручује што ближе упознавање међу Црквама, које ће их зближавати, и да се моле једна за другу, нарочито за оне које су у невољи. Препоручује се заједнички рад у евангелизацији. С нарочитим задовољством се бележи стално повећање заједничкога рада на мисионарском пољу. Констатује се још да потпуна заједница у Цркви може бити остварена тек онда када се сва Божја деца буду могла сјединити око транезе Господње у заједничком Причешћу. Та се тема расправљала у последњој пуној седници Конференције, али због краткоће времена није се могло доћи до фиксираних закључака, те је упућен Одбор за Даљи Рад, односно председништво, да тај посао сврши после седнице.

То су главни предмети, које је расправљала лозанска Конференција. Они су, као што је речено, прво проучавани у секцијама, па су онда предлози секција долазили пред пленарну седницу која их је са својим примедбама враћала да се погдешто преиначи, па им је онда у последњим седницама давала коначан облик. После сваког таког акта држана је кратка молитва у знак благодарности Богу што је свршен један важан посао.

У Конференцији јасно се је осећала не само важност читавога рада него и велика одговорност како појединих делегација према Црквама, које заступаху, тако и читаве Конференције пред светом, јер је била страшна помисао на утисак који би Конференција учинила у пријатељском и непријатељском свету, кад би се распала. Осим тога, иако се рад Конференције није састојао у дипломатском надмудривању једних од стране других него у пријатељској дискусији, у излагању схватања, ипак је било стрепњи да не преоблада каква струја, с којом се заправо не би могло сложити. Док су напр. православни и англиканци помишљали да се може јаче осетити утицај протестантизма, протестанти донекле зазираху да у позадину не дођу њихова схватања. Но већ после дискусије у првим секцијама опазило се да нема опасности од подлегања разним утицајима, али да има одвећ великих разлика у извесним схватањима. Приметило се шта више да су понекад и констатоване сагласности у ствари само привидне, у речима, док у суштини представљаху велика размимоилажења. Како је пак Конференција поставила себи за задаћу да буде искрена, да нико не

осети насиље над својом савешћу а с обзиром на одговорност коју осећаху сви чланови пред својим Црквама, нашло се за потребно да се на Конференцији учине извесне значајне изјаве. Међу првима је таку изјаву учинио Архиепископ Упсалски у име европских и америчких лутеранских Цркава. У тој изјави се пре свега констатује да евангелички лутерани сматрају за свештену дужност да раде на уједињењу Цркава, које се не састоји у човечанским традицијама, обредима и церемонијама, него у сагласном јеванђелском учењу и вршењу Светих Тајана. Задаћа је тешка, но је треба наставити. Али се пита да ли одговара достојанству Конференције и хришћанства да се формулирања основних принципа вере и поретка, учињена на Конференцији, објаве као дефинитивне ствари. Зато је мишљење лутерана да Конференција треба само да објави колико је велик значај тога састанка, дубоког духовног јединства на њему, као и озбиљне воље за јединство, која се на састанку показује, и да се истакне потреба да се братски рад настави. Стога не треба да буде никаквих дефинитивних закључака у погледу предложених поднесака, него само да се прикључе прокламацији Конференције као материјал за даље проучавање. Требало би још да Конференција именује мали Одбор од представника најразличитијих вероисповести, који би имао дужност да у светлости ове Конференције испита све учињене предлоге, па да објави све тачке у којима се како учења тако и пракса слажу. Поједине Цркве би опет поставиле своје Одборе за проучавање тих ствари, а онај општи Одбор би поднео свој извештај и предлоге будућој Конференцији.

И православни представници су учинили врло значајну изјаву. Када су прва три главна предмета (објава јеванђеља, суштина Цркве и питање општега симбола) проучена у секцијама и упућена Конференцији, православни делегати су се састали у засебну конференцију ради саветовања какав положај да заузму према ономе што секције поднесоше Конференцији. После свестранога саветовања беше решено да се на Конференцији прочита ова Изјава, потписана од свију православних делегата :

»Браћо, Православна Црква, примивши пре седам година позив Приређивачког Одбора Светске Конференције за Веру и Поредак, радо се одазвала и помесне Православне Цркве послаше своје представнике на Претходну Конференцију 1920.

године у Женеви. Та је делегација Православне Цркве у општим цртама поднела Конференцији заједничку изјаву о учењу своје Цркве у погледу вере и црквеног уређења, и на основу тога препоручила је да се пре сваке дискусије о уједињењу Цркава у вери и уређењу оснује Лига Цркава ради заједничке сарадње у социјалним и моралним принципима хришћанским. Затим, добивши недавно позив да путем својих представника учествује на овој Конференцији, Православна је Црква, иако се некоје њене Помесне Цркве налазе у тако тешкој беди да је у опасности и њихова егзистенција, пожурила се да пошаље на Конференцију своје делегације.

Према томе, ми доле потписани делегати Православне Цркве, задахнути искреним осећањем љубави и жељом да се постигне споразум, узесмо учешћа у сваком састанку, одржаном овде у сврху унапређења тешњег братства и заједнице међу представницима различитих Цркава и ради општег добра и благостања читавога хришћанства. Али учествујући у општем раду Конференције, како држањем говора предвиђеним у програму, и улажењем у отворене дебате, тако исто и у раду секција, са жалашћу смо констатовали да су основе, узете за подлогу предлога, који ће бити поднесени Конференцији на одлуку, неслагасне с принципима Православне Цркве коју представљамо.

Стога сматрамо за ствар савести да се уздржимо од гласања за предлоге, који су сада готови, изузевши први. Иако смо ми православни, како у прочитаним документима, у говорима, у дебатама, тако и у констатацијама учињеним у трима секцијама, јасно и отворено показали каква су гледишта и схватања Православне Цркве у погледу предмета који беху у дискусији, сматрамо да је важно да овде нарочито истакнемо некоје тачке како би смо манифестовали разлике које нас деле од осталих чланова Конференције. Напр., док је предлог о јеванђељу Цркве, будући да је састављен на основу учења Светога Писма, сагласан с православним схватањем и ми га можемо примити, ствар другчије стоји с другим двама предлозима: о суштини Цркве и општем црквеном исповедању вере. Они су састављени на основу компромиса између онога што по нашем мишљењу представља противречје између идеја и значења, како би се дошло до спаљашње сагласности само у букви. Међутим, као што су представници Православне Цркве више

пута нагласили у стварима вере и савести нема месга компромисима. По нашем мишљењу једне и исте речи онога у чему је постигнут споразум не могу се поклапати с двама различитима значењима, нити се их њих могу извести два различита схватања. А ми се православни не можемо ни у то надати да ће тако постигнута сагласност дуго трајати.

Да су Редакциони Одбори увиђали да такве разлике постоје, доказ су многе примедбе, које су Одбори унели у извештаје, и које остављају пуну слободу у стварима за које ми држимо да су од основног значаја. Тако напр. ми православни не можемо замислити уједињену Цркву, у којој би некоји њени чланови држали да има само један извор божанског откривења, а тај је Свето Писмо, док би други тврдили да је Апостолско Предање неопходна допуна Светом Писму. Док би свакој Цркви призната пуна слобода да свака употребљава своје исповедање вере свела вредност тих исповедања за Цркве на индиферентност, с друге би стране настала само збрка у погледу заједничког схватања вере Цркве на тај начин уједињене у једну.

Православна Црква строго се држи принципа да су границе индивидуалне слободе у вери омеђене одредбама које је донела читава Црква, а те су одредбе по нашем мишљењу обавезне за сваког појединца. Држимо да тај принцип вреди не само за нас као садашње чланове Православне Цркве него и за оне који се у будуће сједине с њом у вери и уређењу. Осим тога симболи, које би примила сједињена Црква, стичу своју важност (по схватању нас као православних) не само за то што су они историјска сведочанства вере првобитне Цркве, него пре свега зато што је Црква потврдила њихову вредност на својим васељенским саборима. Није потребно да додамо да Православна Црква признаје и прима као васељенски символ само никејско-цариградско Вјерују.

Што за нас вреди у погледу васељенског символа вреди исто тако и у погледу догматских дефиниција седам васељенских сабора, авторитет којих нико од православних не може поколебати.

Стога је Православна Црква мишљења да уједињење може бити само на основу заједничке вере и исповедања старе нераздељене Цркве седам васељенских сабора и првих осам векова.

Иако извештаји осталих трију секција још нису при руци, ход дебате о њима показује да споразум може бити постигнут само широким фразама или компромисом антитетичких мишљења. Тако напр. не можемо замислити како се може доћи до сагласности између два схватања која се слажу у томе да свештенслужитељство у Цркви постоји вољом Христовом, али се разликују у томе да ли је сам Христос установио свештенослужитељство у трима степенима: епископа, презвитера и ђакона. Исто тако мислимо да нема практичке вредности од тога што се наша споразумна формула о неопходности Тајана у Цркви, кад постоји основна разлика између Цркава не само у погледу броја Тајана него исто тако и у погледу њихова општег значаја, њихове специјалне суштине и њихове специјалне делотворности.

С обзиром на то ми не можемо прихватити идеју уједињења на неколико заједничких тачака у вербалним констатацијама. Јер према схватању Православне Цркве где нема пуноће вере не може бити *Communio in sacris*.

Не можемо овде применити ни онај принцип Икономије који је Православна Црква примењивала у прошлости под сасвим другим условима у случајевима оних хришћана који јој долажаху с намером да се сједине с њом.

Зато се доле потписани православни представници налазимо побуђени да се уздржимо од пристанка на ма који иредлог осим оног о јеванђељу Цркве, који примамо и готови смо да гласамо за њега; у исти мах желимо и да изјавимо да је највише што по нашем мишљењу можемо учинити то да ступимо у сарадњу с другим Црквама на социјалном и моралном пољу на основу хришћанске љубави. Даље желимо да додамо да ћемо као православни делегати радо поздравити да се пре општег уједињења делимично уједине оне Цркве које имају исте принципе, јер ће тада за нашу Православну Цркву бити лакше да дискутује о уједињењу с Црквама које су се сјединиле у једну једину Цркву и једну веру, него сада с многим Црквама с различитим верама.

Исказујући да смо до ове одлуке дошли једино покорављујући се диктату своје савести, молимо да Конференција буде уверена да налазимо много поткрепљења у искуству да смо, иако раздељени догматским разликама, једно с нашом браћом овде у вери у Господа и Спаситеља нашега Исуса Христа. Изјављу-

јући да у будуће нећемо престати да се посвећујемо раду за тешње приближавање Цркава, додајемо да ћемо се без престанка молити Богу да дејством свога Светога Духа uklони све постојеће препреке и да нас поведе оном јединству за које се оснивалац и управитељ Цркве молио свом небеском Оцу: »да сви буду једно као што смо ми једно«.

Завршујемо с молбом да Господ наш богато даде свој благослов сваком и свима који искрено и у страху његову раде да се установи његово царство међу људима«.

Изјава православних делегата, коју је прочитао впроеосв. Митрополит Тијатирски Герман, Егзарх Васељенске Патријаршије за Западну Европу, учинила је дубок утисак на Конференцију. Делимично је изазвала разочарање, делимично недоумицу, а делом задовољство. Задовољни беху нарочито они који својим схватањем стоје близу Православној Цркви, као напр. некоји англиканци, од којих је један дао и изјаву у том правцу. У недоумици се налажаху англиканци као целина. Они имају много симпатија за Православну Цркву, нарочито се конзервативна англокатоличка струја осећа блиска к њој; али сматрају за задаћу своје Цркве да буде посредник између старих Цркава (Православне и Римокатоличке) и протестантизма. С повлачењем православних они би у покрету за уједињење остали сами с протестантима, јер римокатолици ни онако не учествују. Ипак, одржавши саветовање после акта православне делегације, решише да не чине никакве званичне изјаве. Разочарани беху они који се највише заложеше у овом покрету, нарочито с обзиром на то што је православна Изјава учинила утисак да њени потписници сасвим прекидају рад на уједињењу и ограничавају своју сарадњу само на делање на социјалном пољу. У приватним разговорима протумачено им је да се православни не мисле сасвим повући, што уосталом у току даљег заседања и делом доказаше, јер не само да долажаху у седнице него стари чланови пристадоше да се поново бирају у Одбор за Даљи Рад и помогоше да буду изабрани и још некоји, који раније то не беху, а сада изјавише жељу.

Православни дакле прихватише само оно што је Конференција установила о јеванђељу као објави Христове Цркве. Закључци Конференције о другим главним предметима не добише потпоре Православне Цркве. Уосталом ни један закључак

Конференције није обвезан ни за једну Цркву. Они долазе Црквама само као материјал за проучавање и за оцену.

Тешко би било одговорити, ако би се поставило питање : да ли је Конференција своју задаћу свршила с успехом или ју је промашила ? Једни ће имати овај други онај утисак. Али у сваком случају не сме се губити из вида да се Конференција није ни састала да одједном уједини све Цркве, нити је могуће за неколико недеља саградити оно што су векови разградили. Па ипак, једнодушно се тврдило да је Конференција донела пријатно изненађење : иако је било сарамерно мало слагања у схватањима, ипак их беше више него што се очекивало. А дух искрености, срдачна пријатељства и братске љубави, који је стално владао на Конференцији између свију чланова, и који сви јасно осећаху, улио је многу добру наду и дао подстрека да се у раду не малакше.

Принеј,
Епископ Бачки.